

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

УКРАЇНСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

ПРАВОПРОСВІТНИЙ КУРС

ДЛЯ ДІТЕЙ-РОМІВ
У СТИХІЙНИХ
ПОСЕЛЕННЯХ

Київ 2019

Видання підготовлено у рамках проекту «Сприяння соціалізації ромського населення та захист його прав» за підтримки МФ «Відродження»

Зміст публікацій є думкою авторів і не обов'язково відображає позицію окремих членів-організацій платформи CivilM +

ПРАВОПРОСВІТНІЙ КУРС

ДЛЯ ДІТЕЙ-РОМІВ
У СТИХІЙНИХ ПОСЕЛЕННЯХ

ЗМІСТ

ОСВІТА РОМІВ	4
ДОДАТКИ	8
ПАСПОРТИЗАЦІЯ РОМІВ	16
ДОДАТКИ	23
ПРАЦЯ РОМІВ	28
ДОДАТКИ	37

ОСВІТА РОМІВ

ТЕМА

Авторка: Євгенія Навроцька,
вчителька вищої категорії, громадська
активістка, м. Ужгород

Час проведення: 45 хвилин.

Аудиторія: 20–25 осіб.

ПЛАН:

- 1. ПРАВИЛА роботи на заняттях.**
ЗНАЙОМСТВО «Я і моя родина» 10 хв.
- 2. Сутність освіти** та її ознаки 5 хв.
- 3. Як зрозуміти, що** освіта – ключ у життя. 15 хв.
- 4. РЕФЛЕКСІЯ** «Розгляд правових ситуацій
щодо неграмотності в суспільстві» 15 хв.

Обладнання: папір для записів, маркери, скотч, планшет/
ноутбук.

Роздаткові матеріали: 1) освіта в ромській родині (*виготовити достатню кількість примірників та роздати з розрахунку один на двох*);
2) ілюстрації щодо можливих проявів освіченості та неграмотності (*роздрукувати зображення (бажано кольорові) та розмістити на дошці*);
3) правові ситуації щодо неналежної освіти в сім'ї (*виготовити та роздати копії відповідним групам*).

ХІД ЗАНЯТТЯ:

1. ПРАВИЛА роботи на заняттях.

ЗНАЙОМСТВО «Моя родина» 10 хв.

Ми розпочинаємо перше заняття правової просвіти. Метою цього заняття є роз'яснення змісту понять «освіта» та «малограмотності в сім'ї».

Для того, щоб максимально ефективно використовувати час, відведений для наших занять, встановімо ПРАВИЛА роботи на заняттях. Ви пропонуєте ПРАВИЛА, разом узгоджуємо їх та записуємо. В результаті ми отримуємо збірку правил, які діятимуть упродовж проведення усього тренінгового комплексу. Наприклад, перше правило може звучати так: «приходити вчасно на заняття».

Відбувається створення ПРАВИЛ роботи на заняттях. Двоє бажаючих отримують завдання оформити прийняті правила на ватмані (плакаті), приносити їх на кожне заняття та вивішувати на видному місці.

Викладач звертає увагу учасників на такі можливі правила:

- **говорити по чергово, не перебивати інших;**
- **бути готовим до спільної праці на заняттях;**
- **коротко і чітко висловлювати свої думки;**
- **з повагою сприймати чужі погляди;**
- **виявляти активність;**
- **керує заняттям викладач.**

Розпочнемо наше заняття з методу ЗНАЙОМСТВА «Моя родина». Під час ЗНАЙОМСТВА кожен з вас представляється та називає ім'я члена своєї сім'ї або близької людини, з якою він проживає. Акцентується увага на освітній рівень братиків, сестричок, батьків. Чи були випадки раннього заміжжя. Визначаються причини пропусків уроків та припинення навчання в школі.

Відбувається ЗНАЙОМСТВО.

2. Сутність освіти та її ознаки 5 хв.

За допомогою методу АСОЦІАЦІЇ висловлюємо свої думки, пов'язані зі словом «освіта» або «безграмотний»?

Викладач розпочинає з себе. Учасники висловлюються по черзі, бажаючи записувати відповіді на ватмані або дошці.

Отже, освіта це - праця людей з отримання корисної інформації та навчання чомусь або щодо вдосконалення того, що ми вже знаємо. Безграмотний це – той, який не знає грамоти, не вміє читати і писати; неписьменний. Як пліт той без підпор: вітер валить скорий, Так безграмотний паде без знання підпори (Іван Франко, XI, 1952, 331

3. Як зрозуміти, що освіта – ключ у життя. 15 хв.

За даними дослідження, що нещодавно проводилось в Україні, майже всі дорослі та діти у віці від 7 років і старше вміють читати і писати. Лише невелика частка людей не освічені, тобто не вміють ні читати, ні писати. На жаль, найбільша частка таких людей спостерігається серед ромів. За даними досліджень у 2018 році серед ромів (у віці від 16 років і старше) частка неграмотних складає 67%.

Наразі переходимо до головного у темі. За допомогою методу МОЗКОВИЙ ШТУРМ з'ясуємо: за якими ознаками безграмотності ми можемо стверджувати, що особи не можуть реалізувати свої природні здібності.

Викладач розпочинає з себе: які родинні чинники сприяють отриманню освіти. Учасники висловлюються по черзі, відповіді записуються на ватмані або дошці.

Викладач переходить до визначення освіти і безграмотності в сім'ї, просить кількох учнів по черзі зачитати і прокоментувати термін «освіта» і «безграмотність» у сім'ї та його наслідки (додаток 1).

При коментуванні може бути також повідомлено (додаткова інформація для викладача):

1. **Освіта це:** цілеспрямована пізнавальна діяльність людей з отримання знань, умінь та навичок;
2. **Безграмотний:** це людина, яка погано знає грамоту, робить багато помилок у письмовому викладі думки; малограмотний, малописьменний;

Людина яка має багато граматичних і стилістичних помилок. Не вміє висловитись, написати текст.

Закріпимо знання про види і прояви освіченої або безграмотної людини. На дошці розміщуємо ілюстрації щодо можливих проявів освічених та безграмотних осіб (додаток 2). Викладач об'єднує учасників у чотири МАЛІ ГРУПИ. Формування груп йде за видами кольорів паперових наклейок, що роздає учасникам помічник ведучого. Учасники заняття об'єднуються в і групах по кольорах отриманих наклейок і оцінюють: чи було на зображеннях вияви не отримання учнями освіти, якщо так — то які будуть наслідки? Відповіді мають бути обґрунтовані. Після п'ятихвилинної роботи відбувається загальне обговорення.

4. РЕФЛЕКСІЯ «Розгляд правових ситуацій щодо неграмотності в суспільстві» **15 хв.**

Після визначення визначень і видів отримання освіти, кожна з 4 груп, які були сформовані раніше, отримує свою ПРАВОВУ СИТУАЦІЮ (додаток 3). Завдання — уважно прочитати, обговорити та відповісти на поставлені запитання. *Викладач опікується роботою в МАЛИХ ГРУПАХ та слідкує за часом (не більше 7 хв).*

Після групової роботи кожна група презентує на загал результати своєї роботи. Учасники з інших груп мають можливість доповнювати або ставити запитання представникам від кожної групи.

Підсумовуючи заняття, в залежності від решти часу, викладач пропонує бажаним пригадати моменти, які запам'ятались, або найбільш зацікавили чи здивували їх при оволодінні новою інформацією. Також розповідає про кількох ромів, які завдяки освіті стали відомими й успішними (додаток 4).

Терміни «освіта» і «безграмотність» в сім'ї та їх наслідки

Освіта це –	Безграмотність
процес і результат засвоєння особистістю певної системи знань, вмінь і навичок	Відсутність знань, вмінь і навичок
морально-естетична культура, яка у своїй сукупності визначає соціальне обличчя та індивідуальну своєрідність цієї особистості	Соціальна та індивідуальна ізоляція
набуття умінь і навичок для практичного застосування професійних знань	Відсутність умінь і навичок для практичного застосування професійних знань
розвиток особою розумово-пізнавальної і творчої діяльності	Поганий розвиток особою розумово-пізнавальної і творчої діяльності
освіта формує <u>поведінку</u> у дорослому житті, допомагаючи у виборі можливої ролі в суспільстві;	Недостатня активна поведінка у дорослому житті, яка перешкоджає у виборі можливої ролі в суспільстві;

Крім того, відсутність освіти серед ромів призводить до:

- неможливості знаходити необхідну інформацію (для проїзду, пошуку роботи та ін.);
- невміння читати інструкцію (водіння автомобілем, користуватись пральною або швейною машинками);
- неможливість заповнити анкету, написати заяву, звернення, прохання, ознайомитись з протоколом слідчого, повідомленням в суд, прочитати листи;
- зменшення словарного запасу людини;
- погане розуміння законів суспільства та невміння користуватись своїми правами;
- неможливість отримати бажану професію або спеціальність;
- бути помічником власним дітям у виконанні домашніх завдань.

№1. Відчай безграмотної людини як знайти вихід з ситуації.

№2. Нерозуміння дівчинки виконати домашнє завдання.

№3. Чому молода жінка - каліка живе лише з того, що мусить просити милостиню?

№4. Дівчинка-ромка навчається в угорсько мовній школі і зовсім не володіє українською мовою.

№5. У мамі семеро дітей. Батько не працює, через відсутність відповідної кваліфікації і професії. Живуть лише на соціальну допомогу. Старша сестричка не відвідує школу, оскільки допомагає мамі доглядати за меншими братиками і сестричками.

Правові ситуації щодо відсутності вміння читати

ПРАВОВА СИТУАЦІЯ ДЛЯ ГРУПИ «ЗЕЛЕНІ»

Дорослий ром з села Концово, не ходив до школи і не вмів читати. Коли у нього захворів батько, його відправили на лікування до Ужгорода. В перший раз він відвідав батька разом з тіткою, яка показала і розповіла йому, як можна добратись до обласного центру.

Ром запам'ятав вигляд і коліра автобус і водія. В наступний раз, він поїхав сам. Знайшов уже відомий йому автобус та водія і поїхав у ньому. На його великий подив, автобус їхав в іншому напрямку, вказаному на передньому склі. Але саме куди ром не зміг прочитати.

Запитання:

1. Чи траплялись з вами подібні ситуації? Де і коли?
2. Чому так сталося? Хто у тому винен?
3. Як можна виправити ситуацію?

ПРАВОВА СИТУАЦІЯ ДЛЯ ГРУПИ «СИНІ»

Розповідь Марека Гуді. 21 рік. «Я закінчив школу 2 роки тому назад. Закінчив школу, але є не дуже освітаним. То може бути і моя вина, а може бути і не моя вина. Но я думаю, що більше моя вина, бо я знаю, хто хоче вчитися, тот і вчиться. Мої друзі тоже ходили в школу зі мною, сокласники. І вони вчилися, а я не любив вчитися. Не було інтересу. Ну, хотя я і хотів вчитися, мене на вулицю тягнуло. Я гуляв, пропускав школу».

Запитання:

1. Які права мав Марек для того, щоб отримати освіту?
2. Чому хлопець мав погані знання після закінчення школи?
3. Як можна було би виправити це становище?

ПРАВОВА СИТУАЦІЯ ДЛЯ ГРУПИ «ЧЕРВОНІ»

Ромка Діана, 26 років, місто Ужгород. Мама двох дітей. «Вот я шкодую, що я нормально закінчила школу. Приймала участь у хореографічному гуртку. Добре виконую ромські танці. Дальше не змогла поступити вчитися, бо моя родина в можливості не мала, для того аби оплатити моє навчання у коледжі мистецтв міста Ужгород. Поступити на безкоштовне навчання я не могла, оскільки мій рівень знань був недостатній. Лише мала я можливість вийти заміж. Без освіти не можна прожити, знайти правильний шлях і багато чого. Тому я дуже хочу, щоб мої діти відвідували школу регулярно, отримували хороші знання.

Запитання:

- 1.** Яким правом користувалась Діана, коли вона відвідувала школу?
- 2.** Чому Діана не поступала на навчання після закінчення школи?
- 3.** Чи могла Діана продовжити навчання після того, як вийшла заміж?

ПРАВОВА СИТУАЦІЯ ДЛЯ ГРУПИ «ЖОВТІ»

Розповідь рома Володимира Пап, 19 років, учень Ужгородського вищого комерційного училища.

«Я тільки так думаю, що ніколи не треба здаватися. Треба завжди продовжувати йти вперед. Якщо будуть труднощі, також треба їх долати, боротись і все. Я дочекався. Нормально закінчив 9 класне навчання в Ужгородській школі № 13. Я добивався, щоб продовжити навчання, отримати професію. І я поступив в училище. Я вчуся за спеціальністю – столяр. Це моя мрія була. Я не тільки там вчусь, я ще працюю на двох місцях роботи. Я стараюсь краще все робити, добиватись кращих успіхів».

Запитання:

- 1.** Які права мав Володимир для того, щоб продовжити освіту?
- 2.** Як хлопець може отримати професію столяра після закінчення школи?
- 3.** Як він намагається жити далі у суспільстві?

Мирослав Горват, депутат Ужгородської міської ради, працює в Управлінні праці та [соціального захисту населення Ужгородської міської ради](#), заступник начальника управління, начальник відділу.

Біографія

Народився 4 лютого 1980 року в м. Ужгород, Закарпатської області України. У 2007 році закінчив юридичний факультет Міжрегіональної Академії управління персоналом, отримав диплом про вищу освіту за напрямом «Право». У 2014 році отримав другу вищу освіту за спеціальністю «політолог, викладач суспільних наук» на факультеті післядипломної освіти Ужгородського національного університету. З 2000 року – голова Закарпатського обласного молодіжного ромського об'єднання «Романі черхень» (Ромська зірка). З 2013 року – голова громадської організації «Об'єднання ромів Ужгорода». У 2001-2008 роках – журналіст всеукраїнського ромського двотижневика – газети «Романі Яг» (м. Ужгород). У 2009-2015 роках – журналіст Закарпатської обласної державної телерадіокомпанії «Тиса-1», ведучий та режисер програми «Романо дживіпен» редакції програм мовами національних меншин. Член Національної спілки журналістів України. З 2016 року – працює в управлінні праці та соціального захисту населення Ужгородської міської ради. Депутат Ужгородської міської ради VII скликання.

Ромський активіст, телеведучий **Віктор Човка**

З кожним роком все більше українських ромів подать заявки до участі в різноманітних стипендійних програмах міжнародних організацій, які дають можливість вчитися в Європейських вишах, або отримати конкретні навички і знання. Ужгородець Віктор Човка саме завдяки стипендійній програмі Ромського освітнього фонду зміг потрапити на навчання до Центрально-Європейського університету в Будапешті, де без малого рік вивчав англійську мову. Зараз хлопець веде ромську програму «Романо Джівіпен» на телеканалі «Тиса-1», де розповідає про освіту, культуру, традиції, правозахист, історію та життя ромського народу. Окрім того, Віктор має активну громадянську позицію і працює в різних проектах, зокрема, з ромськими дітьми та молоддю.

ПАСПОРТИЗАЦІЯ РОМІВ

ТЕМА

Авторка: Євгенія Навроцька,
вчителька вищої категорії, громадська
активістка, м. Ужгород

Час проведення: 45 хвилин.

Аудиторія: 20–25 осіб.

ПЛАН:

- 1. Що таке «громадянство»** 6 хв.
- 2. Що таке паспорт?** Заходи з попередження відсутності документів особи 15 хв
- 3. РОЛЬОВА ГРА**
«Попередження відсутності паспорта особи» 17 хв
- 4. Підсумки заняття** та вправа МІКРОФОН 7 хв

Обладнання: навчальний відео сюжет, папір для записів, маркери, стіл і стілець.

Роздаткові матеріали: 1) заходи з попередження відсутності паспорта у людини (виготовити достатню кількість копій і роздати один примірник на двох учасників заняття);
2) РОЛЬОВА ГРА № 1 (виготовити дві копії і роздати учасникам діалогу);
3) РОЛЬОВА ГРА № 2 (виготовити дві копії і роздати учасникам діалогу);
4) РОЛЬОВА ГРА № 3 (телефонна розмова) (виготовити дві копії і роздати учасникам діалогу). відповідним групам).

ХІД ЗАНЯТТЯ:

1. Що таке «громадянство» 6 хв.

Перш ніж розпочати наше заняття, давайте пригадаємо ПРАВИЛА за якими ми будемо працювати. *Бажаючі учасники називають по одному правилу.*

Отже, **що таке громадянство?** Перед тим як почути Ваші відповіді, розповім Вам кілька історій.

Постановка проблеми. **Відсутність паспорта у ромки.**

Сюжет 1 Демонстрація відеофрагменту про Сільвію Макулу

від початку до 1 хв.49 сек.

Текст відео фрагменту. «Старша жінка ромка Сільвія Макула пройшла по своїй життєвій стежині нескінченні кілометри. Йшла, як вміла, як їй підказувала совість.

Побиваючись у пошуках хліба насущного Сільвія не помічала, як змінюються світ навколо неї. Як розвалився Радянський Союз, якими стали нові умови життя. Не здогадувалась, що держава піклується про тих, хто опинився у скрутному матеріальному положенні. Допмагає багатодітним родинам. Не знала, що необхідно замінити паспорт зі старого зразка СРСР на новий – громадянки України. А з ним і отримувати те, що їй належить по-закону.

Після перегляду відеофрагменту учасники за бажанням висловлюються щодо того, чи можна жити без паспорта, чому Сільвія не має паспорту?

2. Що таке паспорт? 15 хв

Паспорт, чому ми приділяємо йому таке велике значення?

Паспорт особи – унікальний документ, до якого необхідно ставитись обережно і з повагою. На першій сторінці – символ нашої держави – прапор, що вказує на нашу приналежність до громадянства України.

На другій сторінці – знаходиться фотографія, що поновлюється з плином часу і вклеюється на відповідні місця. Під фотографією ставиться особистий підпис, який ще раз підтверджує індивідуальність володаря паспорту. На інших сторінках – вказується наш громадянський стан, тобто одружена особа або ні, вписуються діти, народжені у родині, ставиться відмітка про реєстрацію за місцем проживання та інше.

Громадянство України – правовий зв'язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках. Громадянин України – особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України.

Документи, що підтверджують громадянство України: основний документ – паспорт громадянина України; свідоцтво про належність до громадянства України.

Розглянемо що є спільним і відмінним між поняттями «людина», «особа», «громадянин».

Єдність та відмінність понять «людина», «особа», «громадянин»

Людина – це істота, яка сформувалась у результаті еволюції природи і належить до біологічного виду. Це поняття є найбільш ширшим і застосовується від самого народження

Особа – це людина, яка формується у певному суспільстві і перебуває у певному зв'язку з ним

Громадянин – це особа, що має політико-правовий зв'язок з державою, володіє всіма правами та свободами, користується захистом держави і має щодо неї певні обов'язки

Сюжет 2 Ситуація відсутності паспорта у дорослого чоловіка.

Які проблеми виникають у людини, якщо у неї немає паспорта?

Показ фрагменту відео фільму «Паспортизація ромів»

з 1 хв. 50 сек. до 2 хв. 51 сек.

Густав Макула. «Я живу тут 30 років. Я без документів, без паспорта. Ні на роботу, нікуди. Що мені робити? У мене немає ні свідоцтва, нічого. Живу просто так. Родина є у мене. Четверо дітей. Два хлопчика і дві дівчинки у мене. Живу ось так. Спочатку жив на вулиці. Зараз живу з родиною. Не краду. Спокійно живу, працюю. У людей працюю, у приватників. Але що це за гроші – 50-70 рублів. Нічого. За те живу дома, живу спокійно, не йду красти. Живу з сім'єю. Якщо би у мене був паспорт, то знайшов би для себе якусь роботу. Наприклад в «Комунтранс», або ще кудись. Я така людина, якщо подивлюсь раз як це робиться, то вже і зроблю.»

Після перегляду відеофрагменту учасники за бажанням висловлюються щодо того, яка користь людині від паспорту?

Сюжет 3 Показ фрагменту відео фільму «Паспортизація ромів». 2 хв. 52 сек. до 3 хв. 38 сек. про проблеми в житті при відсутності паспорту ромки.

Після перегляду сюжету вчитель питає:

1. Чи знаєте ви про подібні випадки?
2. Які проблеми можуть виникнути, якщо нема паспорту?

Сюжет 4 Відсутність особистих документів у юнака.

Марек Гуді. Фрагмент відеофільму. 3 хв. 39 сек до 3хв.53сек.

У мене було багато проблем. Я не знав до кого звертатись. Я не мав до кого. Мама померла. Я виховувався старою бабусею. Я не мав Свідоцтва про народження, паспорта, нічого, ніяких документів.

Що таке паспорт?

Заходи з попередження відсутності документів особи.

Мабуть, у кожного були і такі випадки, коли хтось із вашої родини не мав паспорта, свідоцтва про народження? Тим самим втрачається право бути громадянином України і користуватись правом на соціальне забезпечення, медичного обслуговування, соціального захисту, працевлаштування. **Чи правильно це?** *Відповідають бажуючі.*

А як ви думаєте, чи можна виправити дану ситуацію? *Відповідають бажуючі. Викладач підсумовує.*

Паспорт це - (фр. *passeport*) — документ, що видається державою для посвідчення особи своїх громадян (первісне значення — дозвіл на проїзд через порт). **Паспорт закордонний** - надає право легально перетинати кордон і визначає громадянство його власника.

Наразі паспорт громадянина України оформляється з 14 років.

Свідоцтво про народження це - є документом, що підтверджує факт реєстрації **народження** дитини. Свідоцтво про народження може бути оформлене і видане ще в пологовому будинку, або отримується згідно довідки з пологового будинку у Органі реєстрації актів цивільного стану.

Справді, державою передбачено заходи з попередження відсутності особистих документів. Завдяки цим заходам, у багатьох випадках особи отримують особисті документи.

Зараз ви усі отримаєте таблицю у якій зазначено, які документи необхідні для отримання паспорта або Свідоцтва про народження. Уважно ознайомтеся з ними, тому що далі буде особливе завдання.

Роздаємо додаток 1.

3. РОЛЬОВА ГРА «Отримання паспорта» 17 хв

Викладач обирає шістьох бажаючих, об'єднує їх по двоє та роздає їм сценарії трьох РОЛЬОВИХ ІГОР, які вони мають розіграти (додатки 2, 3 і 4).

Тепер, якщо всі ознайомились із заходами, ми застосуємо РОЛЬОВУ ГРУ «Новий паспорт». Так, хтось буде тим, у кого відсутній паспорт, хтось тим, хто хоче допомогти. Ми усі разом визначимо який захід необхідно застосувати у цьому випадку.

Розглядаємо першу ситуацію. **Особи, які гратимуть ролі жінки Сільвії і поліцейського виходять на середину класу та розігрують РОЛЬОВУ ГРУ № 1 (додаток 2).**

Розглядаємо другу ситуацію. **Особи, які гратимуть ролі Густава і співробітника Центру зайнятості населення виходять на середину класу та розігрують РОЛЬОВУ ГРУ № 2 (додаток 3).**

Розглядаємо третю ситуацію. **Особи, які гратимуть ролі Марека та студента юридичної клініки виходять на середину класу та розігрують РОЛЬОВУ ГРУ № 3 (додаток 4).**

Після кожної РОЛЬОВОЇ ГРИ відбувається обговорення. Викладач запитує: які заходи попередження відсутності паспорта можна застосувати? Чому не можна застосувати інші? Або чи можна застосувати інші? Відповідають бажаючі.

Відповіді для викладача: перша ситуація – роз'яснююча робота з ромським населенням про обмін паспортів старого зразка СРСР на новий громадянки України; друга ситуація – посилення інтеграції ромського населення в українське суспільство; третя ситуація – покращення роботи органів опіки та піклування, служби сім'ї та молоді.

4. Підсумки заняття та вправа МІКРОФОН 7 хв

Наше заняття наблизилося до завершення. Ви отримали знання про заходи з попередження паспортів у ромських родинах. Проте, хочу наголосити, що ці заходи не виключають притягнення до адміністративної відповідальності.

Тепер уявіть, що після заняття до вас підійшов журналіст і попросив коротко розповісти, **які є заходи попередження відсутності паспортів громадянина України у ромських родинах? У яких випадках можна застосовувати обмін старих паспортів на нові документи? Хто може допомогти ромам у цих важких ситуаціях? Що було цікавого на цьому занятті?** Відповідають бажаючі за допомогою уявного мікрофону.

Якщо залишається час, викладач коротко розповідає про причини і особливості паспортизації ромського населення.

Наголошує, що всі ситуації були взяті з реального життя та завершилися позитивним результатом. У ромки Сільвії Макули є п'ятеро дітей, шістнадцять онуків. Всі вони були без паспортів і Свідоцтв про народження. Зараз всі члени родини Сільвії мають особисті документи. Густав знайшов роботу. Марек отримав паспорт.

Також можна подивитись відеосюжет після 3.53 хв.

Додаток 1

Видача паспорта громадянина України у формі ID-картки

Підстава для отримання	Досягнення 14-річного віку
<p>Як отримати</p>	<p>зібрати необхідні документи;</p> <p>звернутися до територіального підрозділу ДМС України за зареєстрованим місцем проживання, або до відповідного центру надання адміністративних послуг (ЦНАП), центру обслуговування «Паспортний сервіс» ДП «Документ»;</p> <p>У разі, коли особа не має місця проживання, за адресою якої вона може бути зареєстрована, та з певних причин не може або не бажає отримувати статус бездомної особи, або знята з реєстрації місця проживання, слід звернутися до територіального підрозділу ДМС України, центру надання адміністративних послуг, центру обслуговування «Паспортний сервіс» ДП «Документ» за останнім зареєстрованим місцем проживання або за фактичним місцем проживання.</p>
<p>Вартість послуги та пільги</p>	<p>Для громадян, які досягли 14-річного віку, та отримують паспорт громадянина України вперше - адміністративна послуга безоплатна</p>
<p>Подача заяви</p>	<p>Заява-анкета заповнюється працівником ДМС, адміністратором ЦНАП або працівником центру обслуговування «Паспортний сервіс» ДП «Документ»</p>
<p>Необхідні документи</p>	<p>свідоцтво про народження;</p> <p>оригінали документів, що підтверджують громадянство та посвідчують особу батьків або одного з них, які на момент народження перебували у громадянстві України (для підтвердження факту належності особи до громадянства України);</p> <p>довідку про присвоєння реєстраційного номера облікової картки платника податків з Державного реєстру фізичних осіб — платників податків або повідомлення про відмову від його прийняття (за наявності).</p>
<p>Строк розгляду заяви</p>	<p>Паспорт, який оформлюється вперше, видається не пізніше ніж через 20 робочих днів з дня оформлення заяви-анкети для його отримання.</p>

(виготовити дві копії і роздати учасникам діалогу)

РОЛЬОВА ГРА № 1

СТАРНИЙ ПАСПОРТ

Соціальний працівник: Сільвія Макула, у вас є паспорт?

Сільвія Макула: Є!

Соціальний працівник: (Дивиться на паспорт.) Чому у вас досі паспорт старого звірця СРСР?

Сільвія Макула: А що, він є недійсний?

Соціальний працівник: Так, недійсний, ще з 1992 року.

Сільвія Макула: Я не знала про це. Мені ніхто не говорив про те, що треба поміняти паспорт.

Соціальний працівник: Вам вже треба за віком оформляти пенсію.

Сільвія Макула: А що мені за старим паспортом не оформлять?

Соціальний працівник: Ні. Вам треба негайно оформити новий паспорт громадянки України.

Сільвія Макула: Що мені треба зробити?

Соціальний працівник: Звернутись з письмовою заявою до Державної служби з Міграції про оформлення паспорту нового звірця.

Сільвія Макула: Я не вмію писати і читати.

Соціальний працівник: У нас в місті працюють юристи-адвокати. Вони вам допоможуть.

Додаток 3

(виготовити дві копії і роздати учасникам діалогу)

РОЛЬОВА ГРА № 2

ПОШУК РОБОТИ

Густав Макула: Я звернувся до вас за допомогою у пошуках роботи.

Співробітник Центру зайнятості населення: Для того, щоб ми допомогли вам, спочатку необхідно зареєструватись у нас. У вас є паспорт?

Густав Макула: Немає.

Співробітник Центру зайнятості населення: Де ви живете?

Густав Макула: Вже тридцять років в Ужгороді.

Співробітник Центру зайнятості населення: Ви одружені? У вас є діти?

Густав Макула: Так. У мене є жінка і четверо дітей. Два хлопчика і дві дівчинки.

Співробітник Центру зайнятості населення: У вас є якась професія?

Густав Макула: Ні. Я працюю по найму у приватників за 50 гривень в день. Але зараз і у них немає роботи. Але мені треба тільки раз подивитись на те, як це робиться, то вже і сам так зроблю.

Співробітник Центру зайнятості населення: Шкода, але ми нічим вам не можемо допомогти. Приходьте, коли оформите паспорт громадянина України.

Густав Макула: Добре!

Співробітник Центру зайнятості населення: У вас було Свідоцтво про народження?

Густав Макула: Так. Але воно загубилось.

Співробітник Центру зайнятості населення: Ми вам допоможемо звернутись до Державного Органу реєстрації актів цивільного стану, щоб ви змогли отримати копію Свідоцтва про народження. Потім звернемось до Державної служби Міграції для отримання паспорту.

(виготовити дві копії і роздати учасникам діалогу)

РОЛЬОВА ГРА № 3

ПЕРШНИЙ ПАСПОРТ

Марек Гуді: Мені 21 рік, але у мене немає паспорта.

Співробітник безкоштовної юридичної клініки: Так, це погано.
Спробуємо вам допомогти.

Марек Гуді: Дякую!

Співробітник безкоштовної юридичної клініки: У Державну службу міграції треба подати Свідоцтво про народження та дві фотографії і оплатити державне мито за оформлення паспорта.

Марек Гуді: У мене немає Свідоцтва пр. народження.

Співробітник безкоштовної юридичної клініки: Як нема? Чому?

Марек Гуді: Моя мама померла від туберкульозу, коли я був зовсім маленьким. Батько виїхав і я не знаю, де він. Мене виховувала бабуся. Але нещодавно і вона померла.

Співробітник безкоштовної юридичної клініки: Так! Діла кепські.
Все ж ми спробуємо вам допомогти. Ви народились в Ужгороді?

Марек Гуді: Так.

Співробітник безкоштовної юридичної клініки: Тоді ми мусимо знайти у пологовому будинку копію довідки про ваше народження. Її зможе отримати лише наш адвокат, що працює у нашому офісі.

Марек Гуді: Буду дуже радий, якщо ви мені допоможете!

Співробітник безкоштовної юридичної клініки: На основі цієї довідки адвокат допоможе вам отримати Свідоцтво про народження, а пізніше і ваш перший в житті паспорт.

ПРАЦЯ РОМІВ

ТЕМА

Авторка: Євгенія Навроцька,
вчителька вищої категорії, громадська
активістка, м. Ужгород

Час проведення: 45 хвилин.

Аудиторія: 20–25 осіб.

ПЛАН:

- 1. Повторення ПРАВИЛ роботи на заняттях.**
МОТИВАЦІЯ «Праця в ромських родинах» 5 хв.
- 2. ТОК-ШОУ «Працевлаштування ромів.**
Відсутність постійної роботи у голови родини –
це приватна проблема чи суспільна». 35 хв
- 3. РЕФЛЕКСІЯ** «Результат обговорення» 5 хв

Обладнання: навчальний відеосюжет «Праця ромів»,
папір для записів, маркери, скотч.

Роздаткові матеріали: 1) ПРАВОВА СИТУАЦІЯ «Типова ситуація
для дорослих ромів» (виготовити декілька
копій, розрізати та роздати одну на трьох-
чотирьох учасників); 2) таблички для
методу ЗАЙМИ ПОЗИЦІЮ (виготовити копії,
розрізати та розмістити у різних частинах
аудиторії).

ХІД ЗАНЯТТЯ:

1. Повторення ПРАВИЛ роботи на заняттях.

МОТИВАЦІЯ «Праця в ромських родинах» 5 хв.

Традиційно розпочнемо з повторення ПРАВИЛ, які прийняли для роботи на заняттях. *Просимо одного учасника зачитати будь-яке правило, а його сусіда – пояснити його значення.*

2. ТОК-ШОУ «Працевлаштування ромів.

Відсутність постійної роботи у голови родини – це приватна проблема чи суспільна». 35 хв

1. Чи є серед вас підлітки і дорослі, що мають постійне або тимчасове місце роботи?
2. Чому у пошуках роботи ви виїхали з дому?
3. Яку роботу зараз мають ваші батьки?

Відповідають бажуючі.

Право на працю, належить до групи соціально-економічних прав. Є одним з фундаментальних прав людини, яке забезпечує можливість доступу до джерел задоволення потреб себе і своєї сім'ї, самореалізації та самовираження.

Зміст права на працю полягає у можливості кожної особи заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає, або на яку вільно погоджується (стаття 43 Конституції України). Це право забезпечується обов'язком держави створювати громадянам умови для повного його здійснення, гарантувати рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовувати програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.

Право на працю є одним із найважливіших для людини, адже визначає загальні умови її життя в суспільстві, є основою її економічної самостійності.

Безробітний - особа віком від 15 до 70 років, яка через відсутність роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів як джерела існування, готова та здатна приступити до роботи

(Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI
«Про зайнятість населення»)

Підприємництво, підприємницька діяльність — самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність із метою досягнення економічних та соціальних результатів та одержання прибутку. Підприємці — це люди, які займаються підприємництвом.

Резюме — це документ, в якому подаються короткі відомості про навчання, трудову діяльність і професійні особистості, успіхи та досягнення яка його складає.

**На сьогоднішньому занятті ми спробуємо розібратись разом з вами до якої сфери життя можна віднести відсутність постійної роботи:
 до ПРИВАТНОЇ чи СУСПІЛЬНОЇ.**

Багато науковців економічної думки вважають безробіття однією з головних проблем **суспільства**. Воно є невід’ємним атрибутом ринкової економіки.

Відсутність роботи вважається, з одного боку, важливим стимулятором активності працюючого населення, а з іншого, великим суспільним лихом, що становить загрозу для сталого економічного розвитку країни, через те, що спричиняє чимало соціальних проблем. В першу чергу - погіршення рівня життя. Далі - зниження кваліфікації працівників, ріст злочинності, зниження самооцінки людини та ін.

А саме, для подолання безробіття та працевлаштування в родинях, суспільство відкрито обговорює дану проблему шляхом прийняття спеціального законодавства, створення центрів із захисту та допомоги знайти роботу, просвітницької діяльності, проведення кампаній, функціонування відповідних сайтів.

Переходимо до активної роботи. Сьогодні це буде Ток-шоу.

Ток-шоу — обговорення заданої теми всіма учасниками уроку під керівництвом ведучого. **Викладач пропонує учасникам заслухати ПРАВОВУ СИТУАЦІЮ щодо працевлаштування в сім'ї (додаток 1).**

Учасники мають визначитись шляхом об'єднання у дві групи розташувавшись за на власний розсуд у частинах зали, де розміщені назви двох позицій: «Приватна справа» та «Суспільна проблема» (додаток 2). Далі у двох групах відбувається обговорення аргументів на захист обраної позиції. Ті, хто змінив позицію, можуть вільно перейти до іншої групи.

Викладач слідкує за виділенням для обговорення правової ситуації часом (7 хв.) та визначає по 2 активних учасників з кожної групи (гості ТОК-ШОУ), які займають місця у створеній в чинному місці студії ТОК-ШОУ. Кожний з них визначається з аргументами та позицією, яку вони мають відстоювати за принципом: «безробітний», «власник підприємства», «Центри зайнятості» та «держава».

Решта учасників є глядачами, які мають право ставити питання виступаючим та висловлювати власну думку з приводу почутого.

Викладач виступає ведучим ТОК-ШОУ, який може ставити запитання та роз'яснювати незрозумілі моменти учасникам заняття.

Гостям за 5 хвилин необхідно сформулювати власну позицію (надається невеликий час на підготовку до виступів, інші учасники заняття у цей час перебудовують аудиторію на студію з півколами стільців, готують запитання до гостей). Після чого розпочинається ТОК-ШОУ.

Отже, доброго дня, шановні учасники! Сьогодні ми обговорюватимемо актуальну суспільну тему: «Працевлаштування ромів. Відсутність постійної роботи у голови родини – це приватна чи суспільна проблема?». У нашій студії присутні гості з протилежними поглядами, давайте привітаємо їх і розпочнемо.

Проводимо обговорення. Один з учасників ще раз вголос зачитує ПРАВОВУ СИТУАЦІЮ (додаток 1), після чого заслуховуємо виступаючих, аудиторія ставить запитання, гості відповідають.

Викладач стежить за часом виступів учасників, надає можливість висловитися усім бажаним учасникам.

По завершенню ТОК-ШОУ варто привітати учасника, який найкраще обґрунтував свою позицію.

Думаю, що це треба залишити.

Для більш глибокого вивчення цього питання та визначення власної позиції щодо неї пропонуємо провести два цікавих методи: ЗАЙМИ ПОЗИЦІЮ та ТОК-ШОУ з питання: **«Працевлаштування ромів. Відсутність постійної роботи у голови родини, це приватна проблема чи суспільна».**

По черзі розглянемо відео фрагменти і обговорюємо ситуації з життя ромів щодо відсутності роботи та способів працевлаштування.

Сюжет 1. Розглянемо ситуацію з життя. Давайте переглянемо невеликий відео сюжет про право на працю.

Перегляд відео сюжету з початку до 1хв.06 сек.

Вчитель: Право на працю закріплено в законодавстві України.

Кожна людина повинна забезпечувати сама собі засоби для існування. Поки ви ще діти, про вас дбають батьки. Вони задовольняють ваші потреби: оплачують квартиру, у якій ви разом проживаєте, забезпечують одягом, взуттям, їжею, тощо. Однак мине не так багато часу, і вам доведеться самим думати про «хліб ваш насущний» - про те, як заробити на життя.

Нині в Україні більшість людей заробляють на життя власною працею. Право на працю проголошено Конституцією України.

Після перегляду сюжету, наводиться такий приклад із життя:

Вчитель: «Ромці Діані 21 рік. Вона мати – одначка, тобто виховує одна дитину. Доньці виповнилось чотири роки. Бабуся погодилась доглядати дитину, щоб Діана змогла влаштуватись на роботу. Як їй знайти роботу? Якими правами вона володіє? Як законодавство регулює трудові відносини?»

ОБГОВОРЕННЯ ПИТАНЬ ПІД ЧАС ТОК-ШОУ

- 1.** Проблема відсутності роботи для Діани - це її особиста проблема?
- 2.** Чи могло Діана раніше шукати та влаштуватись на роботу?
- 3.** Як члени її родини допомагають Діані?
- 4.** Чи є у Діани спеціальність?

Сюжет 2. Допомога Центрів зайнятості по вирішенню проблемної ситуації.

Продовження перегляду відео фрагменту з 1 хв.08 сек. до 1 хв.49 сек

Вчитель:

В сюжеті Ви побачили інтерв'ю: Сергія Олексія директора Ужгородського міського Центру зайнятості, а саме, він розповів, що:

«Є обласна програма про ромське населення, тому в рамках цієї програми ми завжди працюємо. Особливо проводимо профорієнтаційну роботу. Тому я сьогодні ставив питання роботи з молоддю. Тому що це майбутнє нашої держави. І як ми їх виховаємо, так вони і будуть працювати, так вони будуть стабільно жити. А в основі життя людини – це робота, тому що це стабільність в житті».

Розповідь вчителя. Уявіть собі, що ви хочете влаштуватись на роботу. На одному з інтернет сайтів ви знайшли підходящу для себе роботу, хотіли б працювати там. Але вас ніхто не знає. То для цього необхідно написати про себе резюме. (Ось тут знову ми повертаємось до необхідності мати відповідні знання і освіту!)

«Отже, ми з'ясували, що кожен громадянин України має право на працю. Тепер розглянемо, як Діана, про яку ми вже говорили, може знайти роботу.

Нині в Україні чимало можливостей для пошуку роботи. Існують спеціальні газети та журнали, сайти в мережі Інтернет, де публікують переліки вільних місць роботи, вимоги до працівників, заробітну плату, тощо.

Звичайно, при пошуку роботи можна звернутися за допомогою до знайомих, родичів і друзів, які можуть підказати можливі місця працевлаштування.

У нашій державі створено спеціальну службу зайнятості. У кожному районі та місті існують центри зайнятості, де людина може отримати інформацію про вакансії, консультацію з вибору професії, а в разі потреби на курсах перепідготовки отримати нову професію.»

Обговорення питань під час ток-шоу

- 1. Які організації допомагають ромам влаштуватись на роботу?**
- 2. Чи були на обліку в Центрах зайнятості ваші робіччі?**
- 3. Як Центри зайнятості допомагають людині отримати певну кваліфікацію?**

Сюжет 3. Продовжемо перегляд відео сюжету про важливість написання резюме для працевлаштування з 1 хв. 50 сек. до 2 хв.15 сек.

В Україні існує ринок праці, на якому працівники можуть знайти роботу, а роботодавці — потрібних працівників. Від уміння правильно шукати роботу, вести розмову та скласти резюме певною (і чималою!) мірою залежить ваш успіх.

Ось тут вам знадобляться ваші уміння і навички читання і письма! Діана гарно вчилась в школі, тому написати про себе резюме їй буде не важко.

Саме цей короткий (як правило, не більше аркуша) документ може стати вирішальним для долі людини, адже в багатьох компаніях саме із цього документа розпочинають знайомство (у деяких випадках — для початку заочне) із майбутнім працівником.»

Як же потрібно складати цей документ?

Розповідь вчителя. Запам'ятайте!

Резюме — це короткий виклад ваших досягнень, професійного та життєвого досвіду.

В однієї й тієї ж людини резюме може відрізнятись залежно від того, куди вона влаштовується. Основну увагу потрібно звертати на напрям, що стосується вашої майбутньої роботи. У резюме має бути зазначено:

- 1) прізвище, ім'я, по батькові;
- 2) службова, домашня адреси, телефон, за наявності факс і електронна адреса;
- 3) мета складання резюме — опис посади, на яку ви претендуєте (якщо можливо);
- 4) професійна історія (досвід роботи) — місця роботи, займані посади й основні виконувані функції (починаючи з останніх, у зворотному хронологічному порядку);
- 5) освіта (навчальні заклади, які закінчили або в яких навчалися, зазначаючи факультет, спеціальність);
- 6) професійні досягнення, нагороди (перемоги в конкурсах, премії, професійні нагороди та відзнаки);
- 7) додаткові вміння та навички (знання іноземних мов, комп'ютерні навички із зазначенням програм, якими ви володієте, наявність водійського посвідчення тощо).

ОБГОВОРЕННЯ ПИТАНЬ ПІД ЧАС ТОК-ШОУ

1. Яку роботу може виконувати людина, яка не вміє ні читати ні писати? (саму просту роботу)
2. Для чого потрібно мати знання під час влаштування на роботу? (вміти якісно виконувати роботу певної спеціальності)
3. Що ви запам'ятали має бути написано в резюме?

Сюжет 4. Чи зможе Діана знайти роботу, якщо в неї немає

спеціальності, вона закінчила тільки 9 класів загальноосвітньої школи. Їй ще не виповнилося 18 років. Отже, вона вважається неповнолітньою. Про працю неповнолітніх дивимось далі.

Відеосюжет з 2 хв.15 сек. до 3 хв. 48 сек.

Текст ведучого: у кадрі

Як ми бачимо, у Діани є кілька проблем, а саме: відсутність професійної освіти та професії, досвіду роботи. Вона може отримати спочатку тільки не кваліфіковану роботу.

Багато учнів старших класів влітку намагаються влаштуватись на роботу, аби отримати хоч якісь професійні навички. Які особливості працевлаштування неповнолітніх?

Необхідно відзначити, що держава особливо піклується про неповнолітніх, які починають трудовий шлях. Кодекс законів про працю України передбачає особливі умови надання роботи молоді, випускникам шкіл і професійно-технічних навчальних закладів.

В сюжеті було інтерв'ю Марини Арокгаті, начальника служби у справах дітей Ужгородської міської ради.

«У Кодексі законів про працю України зазначено:

Працевлаштування неповнолітніх відповідно до чинного законодавства України про працю обов'язково здійснюється:

- на підставі **ПИСЬМОВОГО** трудового договору лише після попереднього медичного огляду.
- Допускається прийняття на роботу з 16 років. Якщо Вам 15 років – на роботу можна влаштуватися лише, як виняток, за згодою одного із батьків або особи, що його замінює. Робота повинна виконуватись **ТІЛЬКИ** у вільний від навчання час.

Згідно з чинним законодавством України про працю тривалість робочого часу для неповнолітніх є скороченою.

Під час канікул робочий час не повинен перевищувати:

- 36 годин на тиждень, якщо Вам від 16 до 18 років;
- 24 години на тиждень, якщо Вам від 15 до 16 років.

Якщо Ви працюєте протягом навчального року у вільний від навчання час, Ваш робочий день не повинен перевищувати:

- 18 годин на тиждень, якщо Вам від 16 до 18 років;
- 12 годин на тиждень, якщо Вам від 15 до 16 років;
- 24 години на тиждень для учнів віком від 14 до 15 років, які працюють в період канікул.

Використання праці дітей на важких роботах, роботах зі шкідливими або небезпечними умовами праці, а також залучення до нічних, надурочних робіт і робіт у вихідні дні – заборонено законодавством України.

ОБГОВОРЕННЯ ПИТАНЬ ПІД ЧАС ТОК-ШОУ

1. У скільки років ви можете влаштуватись на роботу?
2. Яка має бути у вас оплата праці?
3. У якому документі записані ваші права?

Сюжет 5. Про можливість у майбутньому стати підприємцем і самостійно забезпечити себе працею.

Відеосюжет з 3 хв.48 сек. до 6 хв. 10 сек.

Обговорення питань під час ток-шоу

1. Що таке підприємницька діяльність?
2. Чи може ром стати підприємцем?
3. Що потрібно аби стати підприємцем?

Сюжет 6. Про необхідність для суспільства робітничих професій.

Відеосюжет з 6 хв.11 сек. до 7 хв. 10 сек.

ОБГОВОРЕННЯ ВАЖЛИВОСТІ РІЗНИХ ПРОФЕСІЙ.

3. РЕФЛЕКСІЯ «Результат обговорення» 5 хв

Чи сподобалось вам наше заняття? Підсумовуючи тему, проведемо голосування. Питання, що виноситься на голосування: **«Працевлаштування ромів. Відсутність постійної роботи у голови родини, це приватна проблема чи суспільна»**. Викладач запитує: **«Хто вважає, що відсутність постійної роботи у голови родини це приватна справа?»**. Учасники, хто «за», піднімають руки, один з учасників веде підрахунок голосів і заповнюють таблицю.

Викладач ставить друге запитання: **«Хто вважає, що відсутність постійної роботи у голови родини відсутність постійної роботи у голови родини це суспільна проблема?»**. Учасники, хто «за», піднімають руки, один з учасників веде підрахунок голосів і заповнюють таблицю. Учасник, який вів підрахунок голосів оголошує результат.

Підсумовуючи сьогоднішнє заняття, наголошуємо на тому, що однозначної позиції щодо працевлаштування ромів і віднесення проблеми до суспільної чи приватної немає. Викладач ще раз акцентує увагу на основних аргументах обох сторін.

Чимало учасників безробітних в сім'ї, можуть відстоювати позицію щодо віднесення її до категорії приватної. Інші вважають, що вона має вирішуватись за допомоги держави. Деякі з вас намагаються широко обговорювати в суспільстві дану проблему, намагаючись знайти шляхи її комплексного вирішення.

Безробіття у житті	
ПРИВАТНА СПРАВА	СУСПІЛЬНА СПРАВА
Погіршення рівня життя	Загальна бідність у суспільстві
Зниження кваліфікації працівника	Зменшення купівельної спроможності
Погіршення самооцінки людини	Виїзд з місць постійного проживання
Ріст злочинності	Збільшення виплат держави по безробіттю

З надихаючою метою розглядається цитата про працю від ромського громадського діяча Мирослава Горвата (додаток 3).

Додаток 1

ПРАВОВА СИТУАЦІЯ «Звичайна ромська родинна ситуація»

Ромці Діані 21 рік. Вона закінчила дев'ять класів в Ужгородській школи I-II ст. № 13, де в основному навчаються діти – роми. Брала активну діяльність у вокально - хореографічному гуртку школи. Гарно виконує як ромські танці, так і східні. Користувалась авторитетом серед вчителів та учнів школи. Середній бал її атестату – 6,8. балів. Після закінчення навчання в школі під час подачі документів, дізналась, що через низький загальний бал її атестату про освіту, вона може поступити лише на платне навчання. Матеріальний стан родини не мало змоги оплатити навчання доньки через те, що батько не мав постійної роботи. Мама теж не працювала, була домогосподаркою і виховувала ще чотирьох дітей. Діана через два місяці вийшла заміж. Зараз вона мати – одначка, тобто виховує одна двох дітей. Меншій доньці виповнилось чотири роки. Бабуся погодилась доглядати дитину, щоб Діана змогла влаштуватись на роботу.

ПРАВОВА СИТУАЦІЯ «Звичайна ромська родинна ситуація»

Ромці Діані 21 рік. Вона закінчила дев'ять класів в Ужгородській школи I-II ст. № 13, де в основному навчаються діти – роми. Брала активну діяльність у вокально - хореографічному гуртку школи. Гарно виконує як ромські танці, так і східні. Користувалась авторитетом серед вчителів та учнів школи. Середній бал її атестату – 6,8. балів. Після закінчення навчання в школі під час подачі документів, дізналась, що через низький загальний бал її атестату про освіту, вона може поступити лише на платне навчання. Матеріальний стан родини не мало змоги оплатити навчання доньки через те, що батько не мав постійної роботи. Мама теж не працювала, була домогосподаркою і виховувала ще чотирьох дітей. Діана через два місяці вийшла заміж. Зараз вона мати – одначка, тобто виховує одна двох дітей. Меншій доньці виповнилось чотири роки. Бабуся погодилась доглядати дитину, щоб Діана змогла влаштуватись на роботу.

ПРАВОВА СИТУАЦІЯ «Звичайна ромська родинна ситуація»

Ромці Діані 21 рік. Вона закінчила дев'ять класів в Ужгородській школи I-II ст. № 13, де в основному навчаються діти – роми. Брала активну діяльність у вокально - хореографічному гуртку школи. Гарно виконує як ромські танці, так і східні. Користувалась авторитетом серед вчителів та учнів школи. Середній бал її атестату – 6,8. балів. Після закінчення навчання в школі під час подачі документів, дізналась, що через низький загальний бал її атестату про освіту, вона може поступити лише на платне навчання. Матеріальний стан родини не мало змоги оплатити навчання доньки через те, що батько не мав постійної роботи. Мама теж не працювала, була домогосподаркою і виховувала ще чотирьох дітей. Діана через два місяці вийшла заміж. Зараз вона мати – одиночка, тобто виховує одна двох дітей. Меншій доньці виповнилось чотири роки. Бабуся погодилась доглядати дитину, щоб Діана змогла влаштуватись на роботу.

Додаток 2

ТАБЛИЧКИ ДЛЯ МЕТОДУ «ЗАЙМИ ПОЗИЦІЮ»

**Позиція
«ПРИВАТНА СПРАВА»**

**Позиція
«СУСПІЛЬНА ПРОБЛЕМА»**

Додаток 3

З виступу Мирослава Горвата: рома, депутата Ужгородської міської ради.

Одна з найбільших наших проблем – працевлаштування, тож чекаємо на пропозиції щодо працевлаштування. Наші люди здебільшого збирають макулатуру і метал, але хіба в бізнесу немає потреб у робочій силі, наприклад? Мені здається, потрібні зміни на законодавчому рівні, щоб забезпечити нормальне життя ромським громадам. Бо життя ромських общин принаймні на Закарпатті інше, ніж інших спільнот.

Соціальне становище закарпатських ромів штовхає їх на робочу міграцію: хтось, хто має біометричний паспорт, їде у пошуках роботи до Євросоюзу, інші роз'їжджаються по Україні. Я маю дані, що близько тисячі ромів щороку виїжджають за межі Закарпаття в інші області України у пошуках роботи, і це лише офіційна статистика. Приблизно стільки ж наших людей їдуть за кордон. Хоч я думаю, що таких людей більше. Щоб роми не їхали геть, щоб ромські громади жили комфортно, мали працю, а їхні діти навчались, держава має створити відповідні умови і запропонувати громадам відповідні програми. Якщо дасте закарпатським ромам працю на Закарпатті – вони не будуть мігрувати й інтегруються у місцеву спільноту, вони не будуть ходити по вулицях і чіплятись до перехожих, не будуть порпатись у смітниках у пошуках старого паперу чи заліза. Я проти цього, але, з іншого боку, перш ніж їх лаяти чи їх вбивати, давайте їм запропонуємо щось інше, працевлаштуємо їх. Це дасть нам можливість підняти рівень життя ромської спільноти, а комусь, можливо, просто зберегти життя.

